

ANTANAS TYLA

Žymus Lietuvos istorikas, archeografas, visuomenės veikėjas, daugelio istoriografinių knygų autorius.

Gimė 1929 m. spalio 29 d. Anykščių rajone, Bičionių kaime, ūkininkų ir tremtinių Julijonos ir Antano Tylų šeimoje. Augo septynių vaikų šeimoje su seserimi ir penkiais broliais. Visi Tylų šeimos nariai buvo aktyvūs žmonės, dalyvavę pasipriešinimo judėjime, visuomenininkai.

1939–1943 m. mokėsi Burbiškio (Anykščių r.) pradžios mokykloje. 1943–1951 m. baigė Anykščių vidurinę mokyklą. 1951–1956 m. studijavo Vilniaus universiteto Istorijos-filologijos fakultete, įgijo istoriko išsilavinimą. 1956–1958 m. dirbo Veiviržėnų (Klaipėdos r.) vidurinės mokyklos mokytoju. 1958 m. pradėjęs dirbti Lietuvos mokslų akademijos istorijos institute (dabar Lietuvos istorijos institutas), A. Tyla perėjo visas mokslinės karjeros pakopas, nuo jaunesniojo mokslinio bendradarbio iki vyriausiojo mokslo darbuotojo, buvo Archeografijos skyriaus vedėjas ir nelengvais Lietuvos valstybės kūrimosi metais Lietuvos istorijos instituto direktorius (1992–1999). 1964 m. Lietuvos mokslų akademijos Istorijos institute A. Tyla apgynė istorijos mokslų kandidato (dabar – daktaro) disertaciją. 1988 m. Vilniaus universitete apgynė istorijos mokslų daktaro (dabar – habilituoto daktaro) disertaciją. 1997 m. suteiktas profesoriaus vardas.

Prof. A. Tyla aktyviai prisidėjo prie Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) atkūrimo, buvo VDU Istorijos katedros įkūrėjas, jai vadovavo 1991–1997 m., buvo VDU senato narys, daug nuveikė pertvarkant atgimusios valstybės mokslą – buvo Lietuvos mokslo tarybos narys (1991–2000 m.), Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo ekspertas. Ypač didelis prof. A. Tylos indėlis ugdant jaunąją Lietuvos istorikų kartą, rengiant aukščiausios kvalifikacijos šios srities

specialistus, vadovavo doktorantams, buvo daugelio mokslo ir studijų institucijų doktorantūros ir habilitacijos komitetų narys, oponentas, organizavo ir dalyvavo, skaitė pranešimus mokslinėse konferencijose Lietuvoje, vyko į užsienio konferencijas, skelbė straipsnius moksliniuose žurnaluose bei leidiniuose Lietuvoje ir užsienyje.

1991–2011 m. – Lietuvos mokslų akademijos narys ekspertas, nuo 2011 m. – Mokslų akademijos narys emeritas. A. Tyla buvo Lietuvių katalikų mokslo akademijos akademikas (nuo 1991 m.) ir Centro valdybos narys.

Akad. A. Tylos mokslinių interesų sritys: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės XVI a. pabaigos–XVII a. politinė kultūra ir to meto valstybės išdas, jo funkcionavimas, mokesčių politika, LDK finansinis pajėgumas ir jo santykis su politiniais ir kariniais poreikiais, XIX–XX a. pradžios lietuvių tautos kultūrinio ir politinio išsivadavimo bei inteligentijos formavimasis, XIX–XX a. valstiečių istorija, Lietuvos magdeburginių miestų administracijos ir savivaldos problematika; Lietuvos istoriografinis palikimas.

Akademikas yra paskelbęs penkiolika istorijos studijų bei monografijų, daugiau kaip 100 mokslinių straipsnių ir studijų apie politinę kultūrą XVI–XVII amžiuje, apie lietuvių inteligentiją ir jos mentalitetą, knygnešius ir daraktorius. Aktyvus visuomenės švietėjas, mokslo populiarintojas.

Svarbesni akad. A. Tylos mokslo darbai: „Lietuvos valstiečių kova dėl ginčytinų žemių ir miško 1905–1907 m.“ (1964 m., istorijos studija), „Lietuvos jaunimas Tartu universitete 1802–1918 m.“ (1973 m., istorijos studija), „Lietuvos valstiečių judėjimas 1861–1914 metais“ (1975 m., su kitais autoriais), „Kėdainių unijos opozicija (1655–1656 m.)“ (1979 m., istorijos studija), „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės pašauktinės kariuomenės organizavimas XVI a. pabaigoje – XVII a.“ (1980 m., istorijos studija). „Iš Lietuvos kilę Tartu universiteto studentai 1802–1918 metais“ (1981 m., istorijos studija). „Lietuva ir Livonija XVI a. pabaigoje – XVII a. pradžioje“ (1986 m., monografija), „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas 1600–1632 m.“ (1986 m., istorijos studija), „Garšvių knygnešių draugija“ (1991 m., monografija), „Lietuva prie Vasario 16-osios slenksčio“ (2004 m., istorijos studija). „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas per dvidešimtmetį karą (1648–1667)“ (2010 m., monografija), „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės išdas XVI amžiaus antroji pusė – XVII amžiaus vidurys“ (2012 m., monografija), „Lietuviai ir Lietuvos jaunimas Tartu universitete 1802–1918 metais“ (2013 m., istorijos studija).

Kartu su kitais mokslininkais jis sudarė ir redagavo kolektyvines monografijas: „Ignalinos kraštas“ (1966 m.), „Rimšės ir Gaidės apylinkės“ (1969 m.), „Dieveniškės“ (1968, 1995 m.), „Merkinė“ (1970 m.), „Dubingiai“ (1971 m.), „Kernavė“ (1972 m.), „Dubičiai“ (1989 m.), „Kražiai“ (1993 m.). Jis taip pat sudarė, parengė ir išleido istorijos šaltinių rinkinius: „Lietuvos TSR istorijos šaltinių“ antrasis tomas (su kitais, 1965 m.), „Lietuvių spaudos draudimo panaikinimo

byla“ (1972 m., antras išplėstas ir pataisytas leidimas 2004 m.), „1905–1907 metų revoliucija Pabaltijyje“ (rusų kalba, su kitais, 1981 m.), „Lietuvos magdeburginių miestų privilegijos ir aktai“ pirmasis tomas – „Joniškis ir Jurbarkas“ (1991 m.), antrasis tomas – „Kretinga, Skuodas, Šiauliai, Šventoji, Varniai, Veliuona, Vieکشniai, Virbalis, Vladislavovas“ (su kitais, 1997 m.), trečiasis tomas – „Kėdainiai“ (2002 m.), ketvirtasis tomas – „Alytus“ (2006 m.). A. Tyla visą laiką išliko kūrybingas ir veiklus, publikavo straipsnius, rašė mokslinius veikalus. Paskutinė Jo knyga išleista kai Profesoriumi buvo jau 86-eri (2016 m.) – tai buvo straipsnių rinkinys „Apie Anykščius ir anykštėnus“.

A. Tyla buvo Lietuvos mokslų akademijos leidinio „Lituanistica“ redakcinės kolegijos pirmininkas bei mokslinių periodinių leidinių „Lithuanian Historical Studies“, „Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraščio“, „Genocidas ir rezistencija“, „Lietuvos aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Istorija“, „LKMA metraštis“, „Kultūros paveldas“, žurnalo „Metai“, „Visuotinė lietuvių enciklopedija“ redakcinių kolegijų narys. 1992–2016 m. – Pasaulio anykštėnų bendrijos prezidentas. Nuo 2016 m. buvo Pasaulio anykštėnų bendrijos valdybos ir Vilniaus anykštėnų sambūrio tarybos narys.

Akad. A. Tyla daug prisidėjo ir prie kultūros paveldo apsaugos politikos formavimo ir įgyvendinimo. Buvo Vilniaus miesto savivaldybės pavadinimų paminklų ir atminimo lentų komisijos narys. Valdovų rūmų atkūrimo ir jų paskirties nustatymo ekspertų, LR Seimo Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo, Lietuvos atkūrimo istorijos tyrimo ir atmintinų datų paminėjimo komisijų narys, Lietuvos sąjūdžio tarybos valdybos narys, Labdaros ir paramos fondo Vinco Kudirkos vardui įamžinti steigėjas ir tarybos narys, Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro mokslo tarybos pirmininkas, Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto tarybos narys.

Akademikas A. Tyla už nuopelnus Lietuvos valstybei ir Lietuvos vardo garsinimą pasaulyje apdovanotas Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Karininko kryžiumi (1999 m.) ir Lietuvos Didžiojo kunigaikščio Gedimino ordino Komandoro kryžiumi (2009 m.). Jam suteiktas Kauno Vytauto Didžiojo universiteto Garbės profesoriaus vardas (2009 m.). A. Tyla – Jono Basanavičiaus premijos (1994 m.), Lietuvos mokslų akademijos Simono Daukanto premijos (2004 m.), Lietuvos mokslų akademijos ir Lietuvos banko Vlado Jurgučio premijos (2010 m.), Teresės Mikeliūnaitės Anykščių kultūros premijos laureatas (2005 m.), apdovanotas Pasaulio anykštėnų bendrijos medaliu (2007 m.), išrinktas Anykščių rajono Garbės piliečiu (nuo 2009 m.). Minint Europos vyresnių žmonių aktyvumo ir kartų solidarumo metus Jam suteiktas „Lietuvos šviesuolio“ titulas (2012 m.), apdovanotas Lietuvos Respublikos Seimo įsteigtu Gabrielės Petkevičaitės-Bitės atminimo medaliu „Tarnaukite Lietuvai“ (2014 m.) už pilietinę iniciatyvą

valstybės stiprinimo labui. Pašto vokų serijoje „Jie kūrė antrąją nepriklausomą Lietuvos Respubliką“ išleistas Antanui Tylai skirtas vardinis suvenyrinis vokas (autorius – Antanas Rimantas Šakalys, 2006 m.). Pašto vokų serijoje „Lietuvos valstybės tūkstantmečio 100 iškiliausių asmenybių“ išleistas kitas Jam skirtas vardinis suvenyrinis vokas (autorius – A. R. Šakalys, 2009 m.).

Laisvalaikį akad. A. Tyla skirdavo kelionėms, domėjosi savo gimtojo krašto ir giminės istorija. Akademikas pasižymėjo itin taikdarišku charakteriu, buvo diplomatiškas, linkęs kiekviename sutiktame žmoguje išvelgti pozityvias savybes, mokėjo rasti bendrą kalbą su įvairių įsitikinimų, profesijų žmonėmis. Imponavo jo tolerancija, mandagumas, nepaprasta pagarba pašnekovui. Už šias retas savybes, nors kartą su A. Tyla turėjusiems galimybę asmeniškai pabendrauti žmonėms, Profesorius atmintyje įstrigdavo kaip išskirtinės inteligencijos, tolerancijos, kultūringumo pavyzdys. Tai buvo iškilus mokslininkas, – plataus akiračio ir vienas darbščiausių Lietuvos istorikų, – tarnavęs Lietuvai ir ištikimas žmonėms.

Parengė

LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus
mokslinė sekretorė Aurika Bagdonavičienė

Naudoti šaltiniai:

1. Asmens byla, LMA archyvas.
2. LMA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriaus archyvinė medžiaga.
3. <http://alkas.lt/2018/11/24/mire-garsus-istorikas-antanas-tyla/>